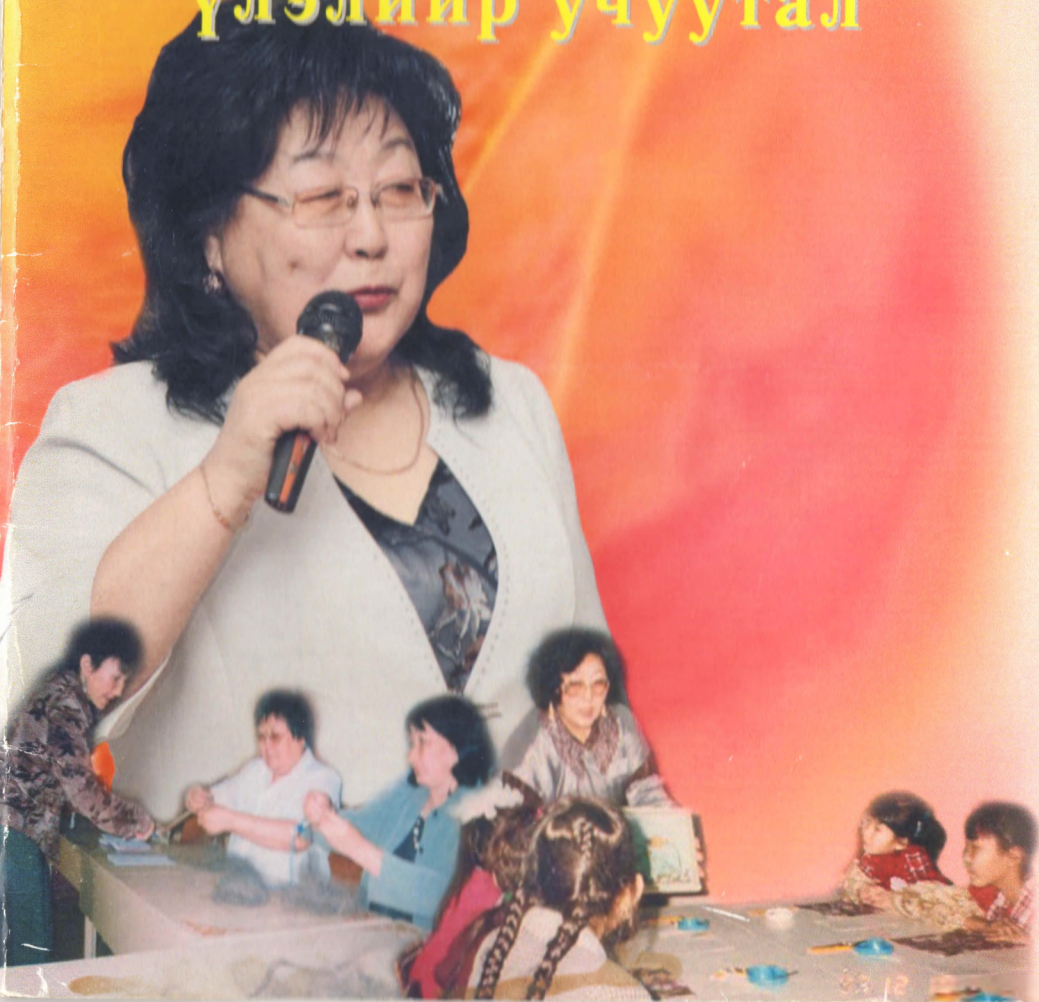

Техническэй наука доктора А.Е.Слепцов аатынан
Абый орто оскуолата

год
УЧИТЕЛЯ
2010

Айымньылаахтык үлэлиир учуутал

Техническэй наука доктора А.Е.Слепцов аатынан
Абый орто оскуолата

Айымнылаахтык үдэлиир учуутал

Абый, 2010 с.

**Хомуйан онордулар "Техническэй наука доктора А.Е.Слепцов аатынан
Абый орто оскуолатын" тыл уонна үлэ учууталларын методической
холбоһуктара.**

Бу кинигэбэ Саха Республикатын үөрэҕириитин туйгуна,
"Саха - Азия" норуоттар икки ардыларынаабы фонда уонна
"Попечительскэй советтар Ассоцияцияларын" стипендиата,
үрдүк категориялаах технология учуутала, педагогическай үлэ
бэтэрээнэ Марина Николаевна Слепцова үлэтин уопута
сырдатылынна.

Холобуур буолар уѳуушал

Саха Республикатын Үөрэѳириитин туйгуна, "Саха - Азия" нѳруоттар икки ардыларынааѳы фонда уонна "Попечительскэй сѳбиэттѳр Ассоцияцияларын" стипендиата, үрдүк категориялаах технология учуутала, педагогической үлѳ бѳтѳрѳэнѳ Марина Николаевна Слепцова 39 сыл устата оѳону үөрѳтиигѳ, иитиигѳ туох баар сыратын, билиитин, дьѳбурун биѳрѳн, сыламтата суох үлѳлѳтѳ.

Кини педагогической үлѳтин Абый орто оскуолатыгар 1992 сыллаахтан үлѳ учууталынан саѳалаабыта. Марина Николаевна сүрүн болѳомтотун ѳбүгѳбит иискѳ дьарыктарын үөрѳтиигѳ уураара. Олохтоох иистѳннѳннѳри, норуот талааннаахтарын кытта ыкса сибѳэстѳэхтик үлѳлѳэн, хомуйбут матырыяалыгар олоѳуран, "Сыалыһар тириитин таҥастаан, сувенирдары оноруу", "Куоѳас тириитин таҥастааһын" диѳн авторскай программаларын кѳмүскѳѳбитѳ. Оскуола саастаах кыргыттары балык, кѳтѳр, таба, ынах сүѳһү уонна да атын айылѳа биѳрѳр матырыяалларыттан таҥас-сап, киѳргѳл, сувенир онгорорго үөрѳппитѳ. Маны таһынан аныгылыы ныманан тигѳргѳ, баайарга, быысабайдыырга, хоруонканан тигѳргѳ дьарыктыыра. Оѳолор онѳһуктара бѳлѳххѳ туттуллаллара, атыыга хамаѳатык бараллара. Үлѳтин баай уопутун улуус, республика оскуолаларын

учууталларыгар тарҕаппыта, "Кыыс оҕону иискэ уһуйуу" методическэй брошюрата, авторскай программалара, хаһыакка тахсыталаабыт ыстатыйалара улахан сэнгээриини ылбыттара.

Марина Николаевна кэлин сылларга оҕолору чинчийэр үлэбэ сыһыаран, "Инникигэ хардыы" научнай-практическай конференцияҕа кытыннан, оҕолор чинчийэр дьобурдарын сайыннарбыта. Үөрэнээччилэр XIV республикатаабы ойуулуур-дьүһүннүүр быыстапкаларыгар кыттыыны ыланнар, Абый оскуолатын үөрэнээччилэрин онһуктара республикатаабы үөрэнээччилэр ситиһиилэрин музейыгар экспонат буолан туттарыллыбыттара. Оттон 21 бастың онһуктара 1995 сыллаахха ЮНЕСКО быыстапкатыгар кыттар чиэстэммиттэрэ. Норуоттар икки ардыларынаабы көһө сылдыар оҕо быыстапкатыгар Саха сирин, Тыва республикатын, Бурятия уонна Монголия народнай республикатын үөрэнээччилэрин онһуктара туруоруллубуттара, сорох онһуктар бэлэх буолан хаалбыттара. Бу үлэлэр хаартыскалара "Народное образование" сурунаалга бэчээттэммиттэрэ, учууталлар X съездэригэр, "Игры, игрушки, детская мебель" диэн республикатаабы быыстапкаҕа Саха Республикатын норуоттарын Ассамблеятын быыстапкатыгар көрдөрүллүбүттэрэ. 1998 сыллаахха "Мир через красоту" кинигэбэ бэчээттэнэн, Россия киэн эйгэтигэр үлэтин уопута тарҕаммыта. Олохтоох матырыйаалы танастаан тигиллибит моделлара республикатаабы "Сияние Севера" диэн муода студияларын фестивалыгар кыттан, үрдүк ситиһиилэммиттэрэ.

Марина Николаевна технология учууталларын уонна

эбии үөрэхтээһин педагогтарын методическай холбоһуктарын салайааччытынан үлэлээбитэ. Кини салайбыт "Уран тарбахтар" кыргыттарын кооперативтара оскуола материальнай базата тупсарыгар улахан көмөнү өнгөрбута. Кинилэр нэһилиэнньэттэн, тэрилтэлэртэн сакаас ылан, тангас тигэн, ый аайы хамнас аахсаллара, онон төрөппүттэр эмиэ кооператив үлэтинэн астыналлара.

Марина Николаевна - дыкти киһи. Кини сарсыардаттан киэһээнгэ диэри оҕону кытары үлэлиирэ. Куруһуокка, кооперативка, биирдиилээн үлэбэ бириэмэтин харыстаабакка ыытара. Кини хаһан сынньанарын киһи билбэт этэ. Мэлдьи түбүгүрэ, санганы көрдүү, айа сылдыар буолара. Кини айар куттаах, норуотун үтүө үгэстэрин ытыктыыр, чөл олобу тутуһар, пропагандалыыр, айылҕаны кытта ыкса сибээстээх киһи.

Марина Николаевна ийэ быһыытынан үтүө холобурга сылдыар киһи. Кини төрөппүт кыыһын Валяны кыра оҕо эрдэбиттэн дьобурун сайыннаран, сахалыы тыынна иитэн, араас таһымнаах куонкурустарга, көрүүлэргэ кытыннарбыта. Оскуолаҕа үөрэнэр сылларыгар Валя иистэнэр дьобурдаабын таһынан ыллыырын сөбүлүүрэ. Республикагааҕы "Хотугу сулус" куонкурус дипломана буолбута, Тамара Попова аатынан ырыа күрэбэр Гран-При ылбыта. Оскуола "Сыл бастыг талаана" номинация хаһаайката, Дьокуускай куорат 2-с нүөмэрдээх музыкальнай училищетын преподавателэ Стручков Николай Дмитриевич бириэмийэтин стипендиата. "Инникигэ хардыы" республиканскай научнай-практическай конференцияҕа ситиһиилээхтик кыттан, Гаграҕа сынньана барар путевканын наһараадалламмыта.

Билигин Валя СВФУ саха тылын, национальной культура филологиятын факультетын 4 куурсун устудьуонката. Ыл буолан, университет иһинэн ытыллыбыт "Эдэр ыал" куонкуруска "Гармоничная семья" номинация аатын ылбыттара.

Марина Николаевна үлэлиир сылларыгар "Сыл учуутала -97" улуустаабы куонкурус кыайыылааба этэ. Республикаатаабы "Сыл учуутала-97" куонкуруска ситиһиилээхтик кыттыбыта. Нэһилиэк, улуус общественной олобор көхтөөхтүк кыттар. Улуус хаһыатын общественной корреспондента. *СР Презид. Гранын хай-на.*

Көнө, чиэһинэй, принципиальной киһи. Таптыыр Абыйын, сахатын ыччатын дэгиттэр сайдыылаах, билиилээх, сатабыллаах гына иитэргэ олобун бүтүннүүтүн анаабыт Марина Николаевна баай педагогическэй уопутун сырдатар бу кинигэбитин "2010 - Учуутал сылыгар" аныыбыт. Кинигэ учууталларга эрэ буолбакка, бары төрөпүттэргэ, ыччаты үөрэтиигэ, иитиигэ улахан туһалаах буолара саарбаба суох.

Абааччы, эн "Айымнылаахтык үлэлиир учуутал" диэн бу дьобус кинигэни аах, билис. Кинигэттэн эн кыыс оҕону өбүгэбит үгэстэригэр олобуран иитэр элбэх практической үтүө сүбэни ылыан дии саныыбыт.

Р.В. Бережнова,
кинигэ таһаарыытын көбүлээччи,
технической наука доктора А.Е.Слепцов аатынан
Абый орто оскуолатын директора,
СР үөрэбириитин туйгуна,
"Саха-Азия" норуоттар икки ардыларынаабы
фонда стипендиата, улуус мунньабын депутата.

ОлоѢум кэрѢиктэрэ

Ойор күннээх оѢо сааһым Абый нэһилиэгиттэн 5 көстөөх Добдугурга ааспыта.

Ийэм Слепцова Екатерина Ивановна 1915 сыллаахха төрөөбүт. Эдэр сааһыгар сылгы иитиитигэр, кэлин балыһаҕа, дьааһыла саадка үлэлээбитэ. Аҕам Слепцов Николай Николаевич 1912 сыллаахха төрөөбүт. Кини төрүттэрэ 17 үйэттэн биллибит ааттаах-суоллаах Арбатыылар - Слепцовтар. Аҕам 37 сыл устата халыҥ хаарга, чысхааннаах тымныыга, өнгүрүк куйааска, тумнарар бырдахха сыспай сиэллээѢи ииппитэ. Кини партия чилиэнэ, ССКП Саха уобаластааѢы кэмितिэтин чилиэнэ буола сылдыбыта. Чөл олоѢу тутуһара. 92 сааһыгар орто дойдуттан барбыта.

Төрөппүттэрим 4 оѢону төрөтөн, күн сириҥ көрдөрбүттэрэ. Улахан кыыс Раиса үлэ бэтэрээнэ. Мин иккис оѢонон күн сириҥ көрбүтүм. Үһүс кыыс Мария эмчит этэ. Ыарыһах буолан, эдэр сааһыгар олохтон туораабыта. Төрдүспүт, соѢотох бырааппыт Михаил худоһунньук, муосчут, Россия художниктарыҥ союһун чилиэнэ. Аляскаҕа, Америкаҕа, Финляндияҕа муос оһоһуктары көрүү кыайыылааҕа. Муостан оһоһуктара республикатааѢы, Бүтүн РоссиятааѢы, Аан дойдутааѢы быыстапкаларга турбуттара.

ОѢо сааспар сүүрбүт-көппүт Добдугурбун куруук ахтабыҥ. Мин санаабар онно эрэ от-мас сиздэрэйэ, кус-хаас сангата хойуута, түүннэри-күнүстэри күн киирбэккэ, күлүмнүү оонньуура. Олорор дьыэбит буор муосталааҕа, муос түннүктээѢэ, көмүлүөк оһохтооѢо. Оччолорго чугас көмүс хостуур хаайыылаахтар бааллара. Кинилэр күһүн,

сайын ааһан иһэн, куһуок саахар бэрсэллэрин өйдүүбүн. Ол саахар ураты мангана, минньигэһэ билигин да умнуллубат.

Дьиэбиттэн тэйэн, Абыйга, Мунгурдаахха, Дружинаҕа оскуолаҕа үөрэммитим. Оскуолаларбыт оччолорго тимир оһохтоох буоллара. Үөрэ-көтө үөрэнэрбит. Сайынын холкуос, сопхуос үлэтигэр көмөлөһөрбүт, оттоһорбүт, талах, дулҕа быһан бэлэмниирбит. Кыһын мас бэлэмнэнэрбит. Кэлин пионербаһаатайтан саҕалаан, комсомол сэкэрэтээринэн, дыахтар кэмитиэтигэр, профсоюзка үлэлээбитим.

Иитээччи идэтин бүтэрэн, дойдубар Абыйга кэлэн, детсадка иитээччинэн үлэбин саҕалаабытым. Салгыы СГУ биолого-географической факультетын бүтэрэн, учуутал идэтин ылбытым. Дьокуускайдаағы научнай - чинчийэр институтка элбэх сыллаах оту үүннэриигэ үлэлээбитим. 1992 сылтан Абый орто оскуолатыгар үлэ уруогун учууталынан 2007 сылга диэри үлэлээбитим. Үлэбэр бары күүспүн, кыахпын, сатабылбын уурбутум. Онтум үөрэппит оҕолорбор туһалаабыт буоллаҕына, мин дьолум буолуоҕа.

Оскуолаҕа Б.Д. Слепцов историяҕа, С.К. Старостин математикаҕа, И.К. Сивцев саха тылыгар, М.М. Слепцов географияҕа, А.Д. Слепцова физикаҕа, А.Д. Семенов ырыаҕа, Н.Д. Тимофеев черчениеҕэ у.д.а. үөрэппиттэрэ. Кинилэр инэрбит билиилэрин олохпор сөпкө туһаммыппар махтанабын.

М.Н. Слепцова.

АЙЫМНЬЫЛААХТЫК ҮЛЭЛИИР УЧУУТАЛ

Иискэ кыс оҥону уһуһуу

Норуот култууратын үйэлэр тухары чочуллубут биир сүрүн баайынан айылҕа биэрэр матырыаалларыттан оҥоһуллубут араас эгэлгэ туттар маллар, киэргэллэр, олохтоох усулуобуйаҕа сөп түбэхэр гына айыллыбыт оҥоһуктар буолаллар.

Национальнай оскуола концепцията олоххо кириитигэр тирэбирэн, биһиги оскуолабыт сылтан сыл аайы үөрэтэр-производственной мастарыскайы сангатытар. Аныгылыы ирдэбилинэн, ырыынак усулуобуйатыгар сөп түбэхэр гына таһаарыылаах үлэни кэнэтэн, оҥоһукпутун сыанаҕа туруоран, туттар матырыаалларбытын булунар кыабы, усулуобуйаны тэрийбитэ.

Киһи өй-санаа, култуура өттүнэн сайдан истэбин аайы сыллаабы туттар таһаһы-сабы бэлэмниир, иһити, туттар тэрили онорор наадата үрдээн испитэ. Өбүгэлэрбит ынах, сылгы тириитин таҥастаан, кыһын, сайын кэтэргэ этэрдэс, холуоһа, олбох тигэллэрэ. Таба тириититтэн суппуун сону, сабынныабы, ыстааны, бэргэһэни, үтүлүгү, утуйар мөһөөччүгү, уктаһы, матаҕаны, көбүөрү бэрт сиздэрэйдик онороллоро. Сылгы сиэлинэн, кутуругунан сөрүү, атах соттор, сэлээппэ, истиэнэ киэргэлэ баайаллара, өрөллөрө. Көтөр-сүүрэр түүтүн, тириитин эмиэ туһаҕа таһаараллара. Ол курдук куоҕас тириититтэн бэрт тупсаҕай, сиздэрэй бэргэһэни, истиэнэ киэргэлин онороллоро.

Кэнники сылларга ас-тангас атыыга дэлэйдэ, илиинэн иистэнэр дьобуру сайыннарар кыһалҕа суох курдук

буолла. Өбүгэлэрбит иискэ ньымаларын умна быһыытыйдыбыт. Олох уларыытыгар, сыана үрдээһинигэр сатабылбыт, ыччаппыт бэлэмэ суох буолуута көһүннэ. Ону өйдөөн, кыыс оҕону өбүгэ иһигэр үөрэтэр сыаллаах үлэбин саҕалаабытым.

Урукку кэмгэ “Кыһыл кинигэбэ” кирибит куоҕас алҕаска өлөрүллэн баран, тириитэ, түүтэ туһаҕа тахсыбакка хаалара кистэл буолбатах. Оттон өбүгэлэрбит айылҕаны, көстүбэт күүстэри кытта ыкса сибээстээх буолан, куоҕас тириитин, түүтүн сиргэ-буорга тэпсэри улахан аһыынан ааҕалара. Айылҕаттан айдарылаах улуу ойууттарбыт куоҕас тириитигэр сиздэрэй тигиилээх бэргэхэлэри кэтэллэрэ, олбохтору тиктэрэллэрэ. Сорох хотугу норуоттар моонһун тириитин мунһан, оҕолоругар саһыннах, куоруму тигэллэрэ, паннолары оҕороллоро. Сыалыһар тириитигэр харчы, табах, иис тэрилин угар мөһөөччүк тигэллэрэ, олоһор дьиэлэрин түннүгүн бүрүйэллэрэ.

Куоҕас тириитин таһаастааһынынан дьарыктанан баран, бу үлэ көрүнгүн 7-8-9 кылаас кыргыттарыгар үөрэтиэххэ сөптөөбүн билэн баран, ымпыктаах-чымпыктаах үлэбэ сыһаастарын учуоттаан, Слепцова Туйаараны, Чиркова Янаны, Ефимова Лияны, Стручкова Виканы кытта үлэбитин саҕалаабыппыт. Бу оҕолор куоҕас тириитин таһастыы олоһоллоро В. Угарова “Сыалыһар тириитэ, таба түүтэ” диэн ыстатыйатыгар сырдатыллыбыта (“Кэскил”, №26, 1995 с.). “Таба муһуттан, куоҕас тириитигэр” диэн ыстатыйатыгар С. Федотова манньк бэлиэтээбитэ: “Аһыдар куоҕас тириитин сүлэн, имитэн, коврик оҕорбуттар. Бу эмиэ дьикти”.

Уран тарбахтаахтар быыстапкаларыгар экспонаттары көрдөххө, сөбүмэр талаан, үрдүк иэийи манна баар. Араас таба түүтүн кыырпабыттан Силээннээх олохтооҕо Е.И. Никулина "Сааскы саһарҕа" диэн онорбут үлэтэ үүт үрүмэтэ күүгэннирэ сытарын курдук сиедэрэй көстүүлээх. Өлөөн олохтооҕо П.В. Алексеева куруппааскы түүтүн кырааскалаан, бэртээхэй букеты онорбута тыыннаах сибэккитээбэр ордук көстөр. Абый улуунун Уолбут олохтооҕо А.П. Жиркова куоҕас тириитигэр сылгы тириитин кыбытыктаан, араас кус тириитин аттаран, паннолары тикпитин киһи эрэ умсугуйа көрөр.

Оҕону төһөнөн кыра саһыттан идэбэ, дьобурга үөрэтэбин да, соччонон сатабыла, талаана сайдар. Онон оскуолаҕа үлэ уруогар кыыс оҕону айылҕаттан айыллыбыт аналын, дьобурун сайыннарарга олус табыгастаах. Биһиги оскуолабыт оҕону норуот үгэс

Куоҕас тириитигэр тигиллибит коврик

гыммыт араас идэтигэр үөрэтэр суолу тутуспута. Туоһу тигии, обуруону анньыы, сахалыы быысабай, кылы өрүү, тыс уонна куоҕас тириитин имитии, ынах сүөһү хабаҕын, үөһүн, сыалыһар тириитин таҕастааһын, саха аһын бэлэмнээһин көрүҥнэрэ үлэ уруогар киирбиттэрэ.

Үлэ уруогун учууталлар олохтоох матырыйаалы элбэхтик туһаныыга, өбүгэ үгэстэрин тилиннэриигэ, иитэр-үөрэтэр үлэбэ былаан онгостон, айымньылаахтык үлэлиллэр.

Мин оскуолаҕа үлэ уруогун учууталынан үлэбин 1992 - 1993 үөрэх сылыттан саҕалаабытым. Бу сыл үлэ уруогун учууталларын идэлэрин үрдэтэр кууруска сылдьан, саха, нуучча таҕаһын тигии технологиятын араас ньыматыгар үөрэммитим. ССРС худоһунньуктарын союзтарын чилиэнэ, норуот маастара Е.Е. Аммосова, норуот маастара Е.И. Протопопова у.д.а. кэскиллээҕи өйдүүргэ, умнуллубуту сэргүтэргэ иис кистэлэнэр угуйбуттара, элбэх сүбэни биэрбиттэрэ. Норуот искусствотын пропагандалаан, уран тарбахтаах иистэнньэннэри мындыр идэбэ үөрэппиттэрэ.

Норуот маастара А.П. Скрыбина үлэтин уопутун түмэн, умнуллан эрэр биир көрүҥнэ - "синньэлээн" уонна "обуруолаан" тигиигэ - методической пособие таһааттарбыта, А.П. Никифорова оҕолору сахалыы таҕаһы тигэргэ үөрэтэр үлэтин уопутунан брошюрата, К.И. Иванова туоһу, ситии быаны бэлэмнээһин туһунан дакылаата у.д.а. оҕолору үлэнэн үөрэтиигэ улахан практической көмөлөөхтөр. Мин кууруска үөрэммит билиибинэн туһанан, оҕолору кытта үлэбин саҕалаабытым.

М.Н. Слепцова.

Кылааны шаһнан үлэ

Марина Николаевна "Бизнес оскуолата" Элективнэй куурсу, "Уран тарбахтар" кэпэрэтиби 13 сүл устата салайан, кыргыттары үлэбэ үөрэттэ. Учуутал оґоґо ийэли сүһыаннаһар, холкутук, судургутук быһаарар. Манна кини оґолору оґуруо анһарга, истэнэргэ, баайарга, тириини танастыырга үөрэппитэ. Тикпит, өнгөрбүт малларын нэһилиэнһэбэ атыылаан, элбэх киһини абыраабыттар. Атыыламмыт үптэн хамнастарын ылаллара, оскуолаґа араас тэрээһиннэри ытытыга көмөлөһөллөрө, онһуктарын ыраахтан кэлбит ыалдыттарга бэлэх туттараллара.

Учуутал салайан үлэлэппит кэлинһи сүлларыгар бачча үптээх-харчылаах табаары өнгөрөн таһаарбыттар:

- 1992-1993 үөрэх сүла - 443 солк.
- 1993-1994 үөрэх сүла - 1405 солк.
- 1994-1995 үөрэх сүла - 2320 солк.
- 1995-1996 үөрэх сүла - 4962 солк.
- 1996-1997 үөрэх сүла - 10.134 солк.
- 1997-1998 үөрэх сүла - 5748 солк.
- 1998-1999 үөрэх сүла - 5848 солк.
- 1999-2000 үөрэх сүла - 5243 солк.
- 2000-2001 үөрэх сүла - 7333 солк.
- 2001-2002 үөрэх сүла - 13.643 солк.
- 2002-2003 үөрэх сүла - 14. 269 солк.
- 2003-2004 үөрэх сүла - 31.562 солк.
- 2004-2005 үөрэх сүла - 21. 087 солк.
- 2005-2006 үөрэх сүла - 23.000 солк.
- 2006-2007 үөрэх сүла - 20. 300 солк.

Бэлэх буолбут онгоһуктар

1. Республикатаабы ойуулуур-дьһүннүүр искусство музейыгар 7 үлэ, музей экспоната буолан, 1999 сыллаахха туттарыллыбыта.

2. Саха сиринээби норуот эмчиттэрин Ассоциациятын Президенигэр, СР суруйааччыларын союһун чилиэнигэр, медицина уонна психология докторыгар, профессор В.А. Кондаковка куоһас тириититтэн тигиллибит бэргэһэ. 1998 с.

3. Академик Я.Г. Гальперин аатынан лауреакка, экстрасенс А.К. Чирковаба сүөһү хабаһыттан тигиллибит икки саппыйа. 1996 с.

4. Сэттис үктэлгэ турар норуот эмчитигэр М.К. Чирковаба дьахтар сарыы сэлээппэтэ, 2 дэйбиир. 1996 с.

5. ИПКРО үлэһитигэр А.Д. Обутоваба сыалыһар тириититтэн тигиллибит кумааһыннык. 1997 с.

6. ИПКРО үлэһитигэр М.А. Поповаба сыалыһар тириититтэн тигиллибит кумааһыннык. 1997 с.

7. Республикатаабы оһолор сүбэ мунньахтарын быыстапкаатыгар сыалыһар тириититтэн тигиллибит кумааһыннык. 2000 с.

8. Норуот эмчитигэр Ааныкаба хабахтан тигиллибит саппыйа. 1998 с.

9. РЦВВР - куоһас көбүүр, сыалыһар тириититтэн тигиллибит саппыйа, кус араас тириититтэн онгоһуллубут түөскэ кэтэр.

10. РСФСР худоһунньуктары союһун чилиэнигэр М.Н. Слепцовка сүөһү хабаһыттан тигиллибит "Дойду кута" саппыйа.

11. Б.Д. Слепцовка сүөһү хабаҕыттан тигиллибит "Дойду кута" саппыйа.

12. Оскуола 90 сааһын туолар үбүлүөйүгэр оҕуруоттан тигиллибит түөскэ кэтэр уонна билэ (35 устуука).

13. Аан дойдутаабы Азия оҕолорун 3 спортивной оонньууларыгар уонна "Планета детства" фестивалыгар айылҕа матырыаалыттан онгоһуллубут үс үлэ.

14. Норуот эмчитигэр Харатаалаҕа сүөһү хабаҕыттан тигиллибит саппыйа. 2004 с.

15. Республикааҕы үөрэнээччилэр ситиһиилэрин музейыгар 5 үлэ үйэлээх бэлэх буолан туттарыллыбыта.

16. Саха республикатын культуратын туйгунугар, саха эстрадатын артыһыгар А. Дьячковская - Саарыҥна сыалыһар тириититтэн саппыйа.

17. Үөрэх министрствотын кылаабынай специалиһыгар Н.М.Рехлясоваҕа оҕуруоттан тигиллибит билэ.

18. Үөрэх министрствотын управлениетын начальнига Т.А. Григорьевка, оҕону эбии үөрэхтээһин салаатын Абый улууһун куратора И.М. Оконосоваҕа сувенир - дэйбиир.

19. Норуот эмчитигэр Ф.И. Кобякова - Эдьий Дораҕа оҕуруоттан тигиллибит билэ.

20. Республикааҕы оҕолор ситиһиилэрин музейын директора А.Р. Кулаковскайга сувенир - дэйбиир.

21. Россия үтүөлээх учуутала В.П. Неустроевка таба түүтүн сирийэн тигиллибит сэлиэччик.

Уөрэнээтчилэр инниһэр үлэлэрэ

1. "Абый олохтоохторо кыа оту олоххо туһаныылары" - Алена Бальчинова, 7-с кылаас. Сыаналаах бириининэн уонна грамотанан наҕараадаламмыта. Абый 1998 с.

2. "Абый сирин киһитэ - мин өбүгэм, иискэ туттубут "илим харахтаабын" сөргүтүү" - Валя Слепцова, 8 кылаас. "Инникигэ хардыы" Бүтүн Россиятаабы научнай-практической аабыыларга Гагра куоракка путевканан наҕараадаламмыта.

3. "Сылгы кылын, сиэлин олоххо туһаныы" - Маина Слепцова, 8 кылаас. Улуустаабы "Ефимовской аабыы" дипломана. Абый 2005 с.

4. "Кыргыттары таһаарыылаах үлэнэн рынок эйгэтигэр сыһыарыы" - Катя Эверстова, 8 кылаас. Абый 2005 с.

5. "Обработка оленьей шкуры и применение меха в северных условиях" - Лина Стручкова, 9 кылаас. 2006 с.

6. "Сыалыһар тириититтэн оҥоһуктар" - Мария Слепцова 2008 с. "Инникигэ хардыы" республикатаабы НПК дипломана, 2010 с. Болгарияҕа Обзор куоракка оҕо Аан дойдутаабы фестивалын кыттыылааҕа. Салайааччылар - Слепцова М.Н., Черемкина Л.И.

Үөрэнээччилэр ситиһиилэрэ

Учуутал сыралаах үлэтин түмүгүнэн үгүс оҕо араас быыстапкаларга, көрүүлэргэ ситиһиилэммитэ. Элбэх ситиһиилэртэн аҕыйаҕы холобур аҕалабыт:

1994 сыллаахха Маша Черемкина, Яна Чиркова, Вика Стручкова, Лия Ефимова (8 кылаас үөрэнээччилэрэ) куоҕас тириититтэн тикпит ковриктара үөрэнээччилэр XIV республикатааҕы ойуулуур-дьүһүннүүр быыстапкаларыгар кыттан, грамотанан наҕараадаламмыта. 1995 сыллаахха бу үлэлэр ЮНЕСКО быыстапкатыгар Тываҕа, Бурятияҕа, Монголияҕа кыттар чиэстэммиттэрэ.

Алена Слепцова - сыалыһар тириититтэн тикпит суумката улуустааҕы көрүүгэ кыайыылаах.

Валя Слепцова (11 кылаас үөрэнээччитэ) "Хотугу сулус" телерадиоакадемия куонкуруһугар "Тайны предков" коллекциятынан "Юный кутюрье" номинация хаһаайына. 2005 с., Аан дойдутааҕы "Планета детства" фестивалга кыттан, "Оригинальное решение работы" номинация кыайыылааҕа, 2006 с. "Сияние Севера" республикатааҕы фестиваль кыттыылааҕа, республикатааҕы үөрэнээччи ситиһиитин музейыгар үйэлээх бэлэх.

Катя Эверстова "Хотугу сулус" телерадиоакадемия куонкуруһугар муода студиятыгар эскизтэрин иһин "Юный художник" номинация хаһаайына. 2005 с. республикатааҕы үөрэнээччи ситиһиитин музейыгар

кыттан, грамотанан, дипломуна наѳараадаламмыта. 2007 с. кини онгохуга үйэлээх бэлэх буолан, музейга туттарыллыбыта.

Мария Слепцова (6-7 кылаас үөрэнээччитэ) республикатааѳы үөрэнээччи ситиһиитин музейыгар үлэлэрин персональнай быыстапката тэриллибитэ. 2007 с. "Хотугу сулус" телерадиоакадемия куонкурухугар "Юная мастерица" номинация хаһаайына. 2008 с. "Инникигэ харды" республикатааѳы НПК дипломана. 2010 с. Болгарияѳа Обзор куоракка оѳо Аан дойдутааѳы фестивалын кыттыылааѳа.

Сыл түмүгүнэн "Сыл бастыг иистэнньэнэ" номинация хаһаайыннаѳа:

Үөрэх сыла	Сыл бастыг иистэнньэнэ	Кылааһа
1994-1995	Слепцова Алена	7
1995-1996	Слепцова Мотя	7
1996-1997	Слепцова Алена	9
1997-1998	Слепцова Василена	8
1998-1999	Эверстова Шура	5
1999-2000	Слепцова Туяра	7
2001-2002	Слепцова Туяра	9
2002-2003	Слепцова Гея	8
2003-2004	Оконешникова Инна	5
2004-2005	Дохунаева Василиса	4

Махтал пьылларын этэбит

Биһиги оскуолабытыгар Марина Николаевна Слепцова технология учууталынан үлэлээбитэ 10-тан тахса сыл буолла. Мин кыргыттарым Туяра, Гея 6 кылаастан сағалаан киниэхэ дьарыктаммыттара, үөрэммиттэрэ. Ордук түүнэн тигэллэрин, обуруонан үлэииллэрин, быысабайдыылларын ордороллоро. Холобура, Туяра сарыыга онорбут быысапката республикатаабы быыстапкаба биһирэбили ылан, миигин, олус үөрдүбүтэ. Оҕолор эмиэ олус махтаналлар. Марина Николаевна ылсыбыт үлэтигэр туох баар дууһатын, сатабылын ууран туран үлэиир буолан, кини үөрөппит оҕолоро уонна педагог бэйэтэ үгүс ситиһиилэнэллэр. Биһиги, төрөппүттэр, киниэхэ махталбыт мунгура суох.

*Валентина Николаевна Слепцова,
4 оҕо ийэтэ.*

Абый орто оскуолатын үлэ уруогун учуутала Слепцова Марина Николаевнаба мин 4 кыыспын иис араас көрүнгэр угуйан үөрөппитигэр ийэлии махтанабын. Ордук "Уран тарбахтар" иис кэпэрэтиип үлэтин биһириибин. Манна кыргыттар нэһилиэктэн сакаас ылан, тигэн, атыылаан, харчы киллэринэллэр, бэйэлэрэ хамнастаналлара билингни олох ирдэбилигэр сөп түбэхэр. Оҕолорум үлэлэринэн араас таһымнаах быыстапкаларга кыттан, грамоталарынан наҕараадаламмыттара. Ол курдук Дашам "Океан" лаабырга тийиэн, араас оноһуктары онорон, хайҕаммыта. Марина Николаевна сатабыллаах учуутал, норуот умнуллубут иистэрин сөргүтээччи, кыыс оҕону

инники олобор бэлэмнээччи, үрдүк таһымнаах учуутал диэн сыаналыбын.

Марфа Степановна Слепцова, 4 о5о ийэтэ.

Марина Николаевна Слепцова как опытная, умелая учительница внесла большой вклад по шитью и обработке кожи домашних животных и подручных материалов как конский волос, шкура налива, шкура гагары.

Мои дочери этому ремеслу успешно научились у Марины Николаевны. Так, работа моей дочери Сусанны косметичка из шкуры шуки получила грамоту на республиканской выставке и награждена памятным подарком. Также Сусанна работала продавцом магазина школьного кооператива "Уран тарбахтар". Благодаря ей, мои дочери, по сей день применяют полученные навыки, умения в ведении домашнего хозяйства. Они вяжут, шьют предметы домашнего обихода. Я, как мать, очень благодарна Марине Николаевне за ее умение обучать детей. Думаю, эти полученные знания и умения помогут им в дальнейшей жизни.

Мария Николаевна Дохунаева, мать 3 детей.

Вкооперативе "Уран тарбах" нам работается очень легко и свободно, так как мы работаем с таким замечательным педагогом, как М.Н. Слепцова. Марина Николаевна человек очень внимательный, добрый, отзывчивый, в то же время очень требовательный педагог.

В работе мы сталкиваемся с разными трудностями. Ведь шитье, обработка меха и выделка шкуры требует

максимального терпения, кропотливой работы и настойчивости. Она учит и помогает нам преодолевать эти трудности шитья. Благодаря ей мы участвовали в различных улусных, республиканских и международных конкурсах, выставках. Работая в кооперативе, мы каждый день скапливаем для себя очень важные и ценные советы Марины Николаевны. Мы надеемся, что переданный нам опыт нашего дорогого для нас учителя пригодится нам в жизни.

Члены кооператива "Уран тарбах"

**Слепцова Маина, Эверстова Катя, ученицы 9 класса,
Стручкова Лина-ученица 10 класса. 2007 год.**

Олохпор туһалаата

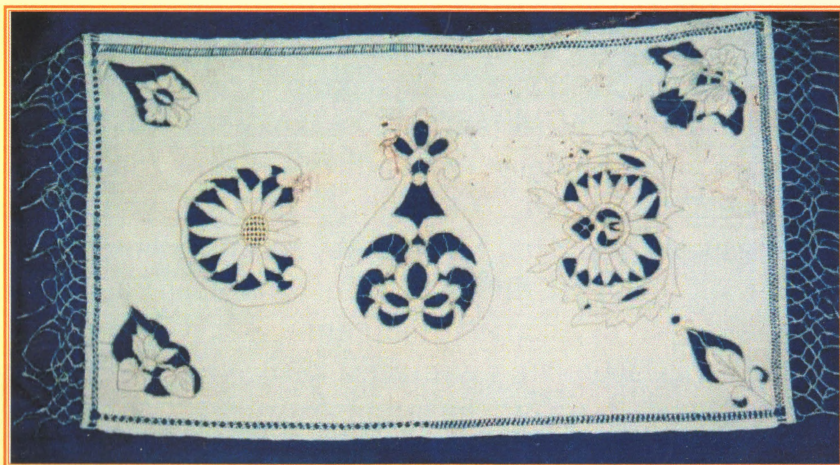
Миигин иискэ угуйбут киһинэн Марина Николаевна буолар. Кини биһигини алтыс кылаастан үөрэппитэ. Уруоктарбыт наһаа интэриэһинэй буолааччылар. "Уран тарбахтар" кэпэрэтиипкэ сырыттаһына, быыстапкаҕа, макрамеҕа, оҕуруону анньарга, иистэнэргэ үөрэппитэ. Кини мындыр, сатабыллаах буолан, биһигини норуот үгэстэрин сайыннарарга угуйбута. Ынах сүөһү хабаһын ыраастаан, сууйан, онгоһуктары тигэрбит. Мин сыалыһар тириитин имитэн, кыыс суумкатын тикпиппин өйдүүбүн. Бэйэм онгорбут үлэлэрбинэн улуустаабы ойуулуур-дьүһүннүүр быыстапкаҕа кыттан, ситиһиилэммитим. Эбиэттэн киэһэ таһас быһан, иистэнэрбит, онгоһуктарбытын атыыга таһаарарбыт. Кулуупка үлэбит түмүгүн нэһилиэнньэбэ отчуоттуурбут. Үөрэх сылын түмүгүнэн 2 сылга "Бастың иистэнньэн" номинацияҕа тиксэн,

үөрбүтүм. Кэпэрэтиппитигэр кыргыттар мустан, бырааһынныктары бэлиэтээччибит. Ону барытын Марина Николаевна хаартыскаҕа түһэртээн, стэндэбэ ыйааччы. Кэнники көрдөххө, үчүгэй баҕайы.

Мин билигин ыал ийэтэ буолан баран өйдөөтөхпүнэ, оскуолаҕа ылбыт билиим, сатабылым олохпор олус туһалаата. Онно учууталбар Марина Николаевнаҕа махталым улахан. Билигин да оҕуруо анньарбын туохтааҕар да ордоробун. Наадыйдаһпына, учууталбыттан оһуор дуу, оҕуруо дуу ылааччыбын. Кини үөрэ-көтө көмөлөһөр, сүбэлиир-амалыыр.

Марина Николаевнаҕа ирдэбилин, тулуурун иһин махтанабын. Билигин даҕаны күлэ-үөрэ сылдыарыгар, доруобай буоларыгар баҕарабын.

Алена Васильевна Слепцова, 2010с.

Иширэх ийэ, эйэһэс эдьиний, истин дьүөгэ

СИБЭККИМ - МИН ОБОМ

*У*өһэттэн айылан, бабаран,
Эн миигин булангын, талбыккын.
Олоххун салбааччы буолуом диэн,
Абыйым сиригэр түспүккүн.

*Д*ьылба хаан ыйаабын толорор
Илэ чахчы иэйиэхсит энэрдээх
Айыыһыт хотунум бэлэбэ,
Сирдээби сибэкким кэрэтэ.

*С*ибэкки сыллата тылларын
Хонууга, кырдалга көрөбүн,
Дьизтээби сибэкким тылларын
Тылбынан мин сатаан эппэппин.

*У*лаатар, чуопчаарар, сангарар
Үөрүүнэн, дьолунан сыдьаайар
Уйгулаах олохпун түстээччим,
Дьизтээби сибэкким - мин Обом.

Слепцова М.Н.

Ийэ... Ийэ барахсан...

Хайдахтаах курдук минньигэс тылларый?! Бу тыллар хас биирдии киһи санаатыгар туох эрэ сырдыгы, ыраабы, кэрэни, хаһан да бүппэт диринг махталы уонна таптала кытта ситимнээр.

Мин ийэм Слепцова Марина Николаевна 1948 с. олунньу 28 күнүгэр Екатерина, Николай Слепцовтар дьиэ кэргэттэригэр иккис оҕонон күн сиригэр көрбүтэ. Кини оҕо эрдэбиттэн учуутал идэтин, ыра онгостон, талбыта. Оҕону иитиигэ өр сылларга үтүө суобастаахтык үлэлээн, билигин бочуоттаах сынньаланга олорор. Кини нэһилиэк, улуус общественной олоҕор куруук инники күөҥгэ сылдыар киһинэн биллэр.

Ийэм миигин оҕо эрдэхпиттэн кырдыаҕаһы ытыктыырга, эдэргэ эйэбэс буоларга, дьонго-сэргэбэ истинник сыһыаннаһарга үөрөппитэ. Ыллыыр баҕабын быһа гыммакка, өйдөөн-өйөөн, ыраах сытар хоту улуустан Дьокуускай куоракка илдьэ сылдьан, талааммын сайыннарбыта, салгыы киһи буоларбар кыабы биэрбитэ. Араас хабааннаах ырыа, үгкүү күрэхтэригэр кытыннарара.

Мин ийэбэр махталым, тапталам, күнтэн күн уостубакка, өссө күүһүрэн иһэр. Киниэхэ бу күн сиригэр туох баар үтүөнү, сырдыгы, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны баҕарабын.

*Кыһа Валентина Гоголева,
ХИФУ СТКФ IV курсун студентката.*

Күндү киһибит

Мин ийэм, Слепцова Акулина Николаевна, алта бииргэ төрөөбүттэриттэн саамай кыра уола Слепцов Николай Николаевич буолар. Кини Новикова Екатерина Ивановнаны кытта холбоһон, иллээх дьыэ кэргэн буолан, 4 оҕону төрөппүттэрэ. Ол оҕолортон Марина Николаевна биһиэхэ биир саамай чугас киһибит буолар. Марина киһи быһыытынан эйэбэс майгылаах, аһаҕас дууһалаах, кыһамныылаах үлэһит, олоххо дьулуурдаах, аламаҕай, тапталлаах ийэ. Биһиги ыалга барыбытыгар улахан эдьий-балыс буолан, туох кыалларынан көмөлөһө олорор, киирэ-тахса сылдыар киһибит.

Марина Николаевна ханнык да үлэни ылыстабына, таһаарыылаах, ситиһиилээх буолар. Оҕо иитиитигэр өр сылларга үлэлээн, үгүс дьон махталын, тапталын ылбыта биһигини барыбытын үөрдэр. Кини дьону түмэр, салайар, тэрийэр дьобурдаах. Элбэх астаах, ыалдытымсах хаһайка, уопуттаах обуруотчут. Биир үтүө хаачыстыбатынан аһыныгас, амарах майгытын аабабын. Кыаммат, кыһалҕалаах дьонго өйөбүл, тирэх киһи. Аҕатын эдьийин, ийэтин балтын, аҕатын кырдыар саастарыгар көрөн-истэн, оҕолоон, тиһэх күннэригэр диэри бэриниилээхтик көрбүтэ.

Марина Николаевна чөл олоҕу тутуһарын, бэйэтин доруобуйатыгар болҕомтону ууран, айылҕалыын алтыһарын холобур эрэ онгостуохха сөп. Кини куруук олох үөһүгэр сылдыар. Улуустаабы хаһыат общественнай корреспондента, хоһоонньут, сыана бэтэрээнэ, нэһилиэк Бочуоттаах гражданина.

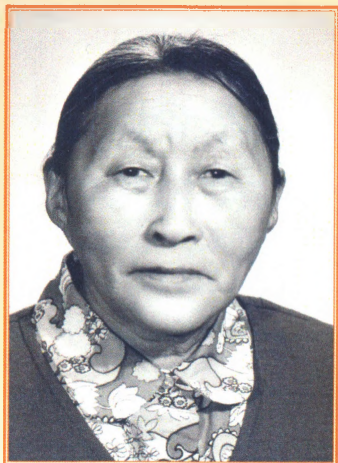
Күндү киhibэр, балтыбар, Марина Николаевнаба бигэ доруобуйаны, уһун дьоллоох олобу баҕарабын.

*Эдьийэ Акулина Николаевна Черемкина,
тыыл, үлэ бэтэрээнэ,
"Гражданской килбиэн" бэлиэ хаһайына.*

Уйэлэргэ истин доһор

Мин оҕо сааспыттан билиннэ диэри истин доһорум, дьүөгэм Слепцова Марина Николаевна буолар. Марина ханнык да кэмнэргэ дьонго-сэргэбэ көмөлөһөр сырдык санаалаах киһи. Кини оҕоҕо да, улахан да дьонго биир тэн сыһыаннаах. Биһиги, дьүөгэлиилэр, бииргэ түмсэн, саас айы тыаба тахсан, айылбабытын кытта алтыһабыт. Сиэри-туому тутуһан, сирбитин-уоппутун аһатабыт. Сылдыбыт бэлиэбитин салама ыйыыбыт, ыллаан-туойан, үнгүүлээн араһабыт. Тыаба тахсарбытыгар хайаан да саха таһаһын кэтэбит. Итини барытын Марыынабыт иилээн-сабаллаан ытар. Нэһилиэнньэбэ буолар тэрээһиннэргэ көхтөөхтүк кыттабыт. Марыына сценкалары олус көрдөөхтүк толорор артыыс, талааннаах доһор. Хоһоон да суруйар. Улуус хаһыатыгар хоһоонноро бэчээттэнэллэр. Маньк дьүөгэлээх буоламмыт, куруук үөрэ-көтө сылдабыт, кырдыары билиммэппит.

Дьүөгэтэ Зоя Михайловна Никулина.

Ийэтэ Слепцова Екатерина Ивановна
Абата Слепцов Николай Николаевич

Марина Николаевна абата, сурдыа Михаил
уонна кини кэргэнэ Розалия

Кыына Валюша ийэтэ тикпит
сэлиэччигин кэтэн турар

Дьокуускайга

Валя уонна Коля ыал буолар кэрэ түгээннэрэ

Чугас дьоно, аймахтара, доботтору

Оскуолаба үөрэнэр, устудьоннуур сыллара

Абийдаабы дьааһыла сад сэбиэдиссэйэ, иитээччитэ

Куоѳас тириититтэн
тигилибит бэргэнэ

Республикатааѳы семинарга

Сүөнү хабаѳыттан тигилибит
саппыйаны бэлэх уунар

Кыргыттар үлэ уруктарыгар, кэпэрэтиипкэ дырыктаналлар

Түүлээхтэн
араас онгоһуктар

Араас
матырыйаалтан үлэ

Сүөһү иһин сууйуу

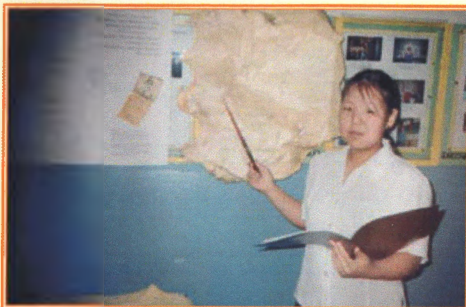
Сылыһар тириитин
ыраастааһын, имитии

Үөрэнээччилэр чинчийэр үлэлэрин тэрийи

"Абый сирын киһитэ
мин өбүгэм, иискэ туттубут
"илим харахтаабын" сөргүтүү"
Слепцова Валя, 8 кылаас

"Обработка оленьей шкуры
и применение
 меха в северных условиях".
Стручкова Лина,
9 кылаас. 2006 с.

"Сылгы кылын, сиэлин
олоххо туһаны".
Слепцова Маина,
8 кылаас. 2005с.

"Сылыһар тириититтэн
оһоһуктар".
Слепцова Мария. 2008 с.

Кус түүгүттэн онохуллубут үлэлэр

“П.А.Ойуунускай”
Валя Слепцова үлэтэ

Быысабай “А.С.Пушкин”
Нина Ефимова үлэтэ

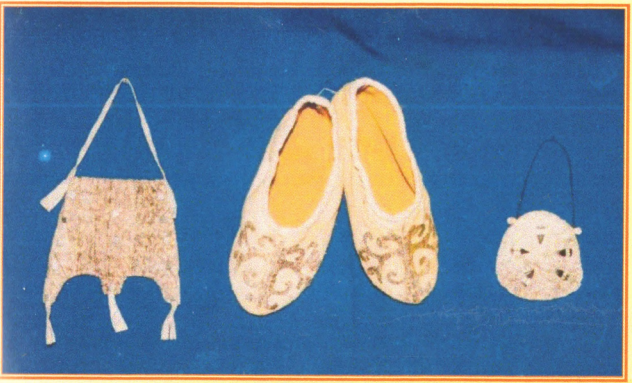

“Суорун Омоллоон”
Катя Эверстова үлэтэ

Сылыһар тирииттэн оһоһуктар

Мария Слепцова үлэтэ

ИНИНЭЭБИТЭ:

1. Холобур буолар учуутал	3
2. Олобум кэрчиктэрэ.....	7
3. Айымнылаахтык үлэлиир учуутал	9
- Иискэ кыыс оҕону уһуйуу	9
- Кылаас таһынан үлэ	13
- Чинчийэр үлэ	16
- Үөрэнээччилэр ситиһиилэрэ	17
4. Махтал тылларын этэбит	19
5. Иһирэх ийэ, эйэбэс эдьий, истинг дьүөгэ	23

Изготовлено и отпечатано
в ГУ "Редакция газеты "Хотугу кыым"
Абыйского улуса Республики Саха (Якутия)
Компьютерная верстка А.С.Зарвняевой